

PJER
LA MIR

IZNAD
ŽELJE

Prevela Ljerka Radović

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2019.

Naziv originala:
Pierre La Mure
BEYOND DESIRE
A Novel Based on the Life of Felix and Cécile Mendelssohn

Translation Copyright © 2019 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02561-3

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

PROLOG

Stajao je tu, zdepast star čovek u tesnim pantalonama i cipelama, sa velikom sivom perikom koju mu je ona poklonila jednom o Božiću; smešio se na nju srećnim, praznim osmehom slepca, i ona reče: „Da, moj Johane, u redu je“, pokušavajući da savlada drhtanje usana.

Obično ga je zvala punim imenom – Johan Sebastijan, ali je o njemu mislila kao o „svom Johanu“, što joj je ponekad izmaklo... „U redu je“, ponovi ona klimnuvši glavom. „Idi i sviraj na orguljama. Dobro će ti doći.“

Bilo je ludo, znala je, pustiti ga da svira na orguljama kasno u noći. Probudiće celu školu, nateraće gospodina Vajnlika, cenzora, da siđe, a on će sigurno poslati izveštaj njihovim veličanstvima iz gradskog saveta, koji će reći da je njen Johan ne samo oslepeo već i poludeo, da oni ne mogu da drže takvog horovođu u gradskoj školi, i da će ga otpustiti. A kuda će onda ići, sada pošto je lekar odneo njihovu ušteđevinu? Šta će biti sa njima kad je on slep, a ona prestara da nađe posao, kad je Gotfrid bolestan – u njegovoj glavi nije sve u redu – kad zima još nije prošla i Lajpcig je još sav u snegu.

Strah raširi njene upale plave oči na tankom smežuranom licu nalik na fini pergament; ali ga je ona i dalje gledala, drhteći od glave do pete i mašući tvrdoglavu glavom. Nije znala šta će se s njima dogoditi, ali više nije mogla da izdrži da ga gleda kako sedi pored vatre, sa čvornovratim rukama na kolenima, i bulji u plamen koji ne može da vidi i broji časove po oglašavanju noćnog čuvara. Znala je da se boji onoga što će jutro doneti i da želi da se moli i da traži snagu od Boga, a muzika je bila njegov način molitve. I tako, čak i ako ih njegovo veličanstvo gradonačelnik lično pošalje sve u zatvor, ona će ga pustiti da noćas svira na orguljama i pružiće mu tu poslednju radost.

„Da, Johane moj, idi i sviraj koliko god želiš.“ Ona naglasi poslednje reči sa nesigurnim lažnim prkosom bednice koja izaziva nesreću. „Samo, nemoj da sviraš suviše glasno“, zamolila je tiho, pribivši se uz njega. A onda, protivrečeći nesvesno sama sebi, dodade: „I nemoj da ostaneš suviše dugo.“

„Neću.“

Njegove usne su se i dalje kretale, ali nikakav glas se nije čuo. Samo ju je čvrsto držao na grudima, kao da želi da ona čuje njegovu zahvalnost direktno iz srca.

Otvoriše se vrata spavaće sobe i uđe Gotfrid.

Srce joj se stegnu od bola kada je primetila da mu riđa perika stoji nakrivo i da je zaboravio da navuče jednu čarapu. Njegova pojava otvorila je staru ranu koja je za trenutak bila zaboravljena. Ponašao se tako, znala je, zato što mu u glavi nije bilo sve u redu. Lekar je rekao da nikad neće ozdraviti, iako je bio lep visok mladić, koji bi ponekad sedeo za klavirom i izvodio tako divnu muziku da je čak i njen Johan, koji je bio veoma strog kada je bila reč o muzici, slušao sa suzama u očima...

„Tata, mogu li i ja da pođem? Ja ću da pumpam mehove.“

Johan Sebastijan Bah je klimnuo glavom. „Da, sine moj“, rekao je nežno. „Molićemo se zajedno.“

Ana Magdalena ih je posmatrala sa praga kako se nesigurno kreću kroz jedva osvetljeni hodnik, dok se slepac oslanjao na ruku svog sina. Zatvorila je vrata i stajala nepomično, pokrivši lice rukama. Sada je najzad mogla da plače, a to je bilo sve što je mogla da učini. Više nije postavljala pitanja i nije pokušavala da shvati zašto im Bog šalje toliku patnju. Zar oni nisu dobri ljudi? Zar njen Johan nije izgubio oči služeći njemu, pišući muziku uz svetlost sveće da veliča njegovo ime i da opeva njegovu slavu? Sve te kantate, moteti, pa *Velika misa*, za koju je ona izvlačila notne linije, pa *Pasija*, koju je najviše voleo, sve je to bilo napisano za njega. Zar on nije čuo nijednu od njih?

Ona spusti ruke sa lica i poče napregnuto da sluša. Bio je počeo da svira i svirao je *Pasiju*. Znala je da će to svirati, jer je to bila priča o našem Spasitelju Hristu, kako su ga tukli i pljuvali na njega, kako su mu stavili venac od trnja na glavu i naterali ga da nosi svoj krst na vrh brda gde su razapinjali ubice, a on pravi sin božji, sve je to izdržao bez reči... A sada je njen Johan svirao muziku koju je napisao o tim strašnim stvarima da bi se ujutru setio šta je Hrist pretrpeo za njega, pa i sam pokušao da bude kao on...

Napolju začu bat užurbanih koraka i okrenu se da otvori vrata. Da, bio je to gospodin Vajnlik, i bio je tako ljut da je gundao i toliko je žurio da je više trčao nego išao, pa čak nije bio ni zavezao cipele.

„Šta mu je?“, povika on na nju izdaleka. „Zar ne zna da je prošla ponoć? Je li poludeo? I ko mu je dao pravo da svira na velikim orguljama? Samo orguljaš ima pravo da svira na njima, a on je samo horovođa...“

Bolje neka malo govori, pomisli ona, posmatrajući kako se cenzor približava, neka se malo umori... Toliko je naučila tokom svih tih godina koje je provela kraj muškaraca. U svoje vreme bi se i njen Johan tako razbesneo da bi zavitlao periku preko cele sobe i jedino što je ona mogla da učini bilo je da ćuti i da ga pusti da se izviče, a posle nekog vremena on bi se stišao.

„Samo horovođa, čujete li, on je samo horovođa.“ Gospodin Vajnlik je sada bio svega nekoliko koraka daleko od nje i teško je disao. „Poslaću izveštaj i...“

Dah ga izdade i on je morao da zastane.

„Uđite, gospodine Vajnlik, i sedite“, reče ona.

„Nisam došao da sedim“, praskao je on polazeći za njom. „Došao sam da vam kažem...“ Ona polako zatvori za njim vrata. Muzika se više nije tako glasno čula. „Sedite“, reče sa mirnim autoritetom žena kada su kod svoje kuće, „i malo se odmorite.“

Ona sede pored njega za veliki trpezarijski sto. On u stvari nije zao čovek, pomislila je dok ga je posmatrala. Samo jadan i uplašen. Kao ona, kao njen Johan, kao svi koji nemaju novca. Strah čini ljude okrutnim...

„Ne bi trebalo da idete noću bez kaputa.“

„Svejedno“, zagrme on i ponovo se razbesni.

„Ali razbolećete se. Pogledajte se, potpuno ste se zadihali i oznojili...“

„Dobro mi je. Samo vas opominjem.“

Ona je opet ustala. „Doneću vam malo tople supe.“

„Neću nikakve supe“, breкнуo se. Posmatrao ju je kako se naginje nad dubokim sudom sa supom koji je visio nad vatrom. „Samo sam došao...“

„A šta ćete raditi kad se razbolite“, upade ona, sipajući mirno supu u tanjir. „Ostaćete u postelji i nećete moći da pazite na dečake, a rektor će možda pisati savetu da mu treba novi cenzor...“ Ona priđe stolu i stavi supu pred njega. „Jedite to. Dobro će vam doći.“

On glasno posrka nekoliko kašika supe. „Kažem vam da je ovaj put preterao i da ću morati da pošaljem...“

„Jedite“, reče ona i prekide ga odsečno.

On nastavi da jede ćuteći, žurno, ne usuđujući se da zastane. Ona se nagnu ka njemu. „Nije on kriv“, reče i pokaza na sebe. „Ja sam mu rekla da ide i da svira.“

„Vi?“ Bio je više iznenađen nego ljut. „Zašto ste to učinili?“

„Bilo mu je potrebno. Vidite...“, sada mu je govorila kao da je prijatelj, „lekar dolazi ujutru.“

„Za operaciju?“ On više nije napadao. Instinktivno snizi glas. „Kada?“

„U sedam. Ali njegovi ljudi će doći ranije“, njen glas se gušio u ječajima, „da ga pripreme.“

Za trenutak cenzor prestade da govori. Prisustvovao je grozi hirurških operacija, pa ga je i sama pomisao na to naterala da zadržti. „Žao mi je“, reče stavljajući ruku na njenu. „Stvarno mi je žao.“

On oslušnu i shvati da je muzika prestala. „Moram da idem“, reče skočivši, „da vratim dečake na spavanje.“ Na vratima se okrenu. „Sreća što rektor spava u srednjem krilu. Uostalom, on je pomalo nagluv.“

„Onda nećete pisati savetu?“, upita ona blago. On odmahnu glavom. „Ali mu više nikada nemojte dopustiti da to čini.“

„Neće“, reče ona, ali je nije čuo, jer je već jurio hodnikom u pravcu spavaće sobe dečaka.

Za trenutak je ostala da sedi pored stola, gledajući ispred sebe zamišljeno. Održao je svoje obećanje i nije suviše dugo svirao... Sad će se vratiti.

Ona ostade da ga čeka na pragu. Uskoro ih ugleda kako se približavaju laganim koracima, i požuri im u susret.

„Hvala“, reče on nežno.

Strah je bio iščezao s njegovog lica. Pomolio se i sada je bio spreman.

Napolju je Lajpcig dremao u zagušljivoj toploti letnjeg popodneva, ali je soba bila tamna i hladna iza kapaka na prozorima.

Videla je da spava. Ležao je mirno u njihovom visokom orahovom krevetu, sa jednom rukom na pokrivaču, glave utonule u jastuk. Disanje mu je bilo mirno. Najzad više nije jecao u snu kao što je jecao nedeljama posle operacije...

Mirno je sela na rub njegove postelje i sa ljubavlju posmatrala njegovo lice. Bilo je mirno i bledo i još je ličilo na masku. Samo bi mu

usne slabo zadrhtale pri svakom slabom udisaju. Umirao je, znala je to, i više nije bilo smisla da se pretvara, da se nada ili čak da se moli. Prošlo je tri meseca otkako se ono dogodilo i nije uspelo. I on je polaganom umirao od udarca.

Oh, ta operacija. Da li će ikada zaboraviti taj strahoviti, neizrecivi užas. Počeo je sa lekarskim „pomoćnicima“, četiri krupna grubijana u keceljama poprskanim krvlju. Nije ni čudo što su se pristojni ljudi okretali u stranu u gostionicama i na ulicama, kao što su se okretali od pomoćnika dželata. Možda su morali da budu neosetljivi i grubi i pijani da bi ostali živi i mogli da spavaju noću. Mnogi su, govorili su, poludeli što su morali da posmatraju stvari koje su oni posmatrali i da rade stvari koje su oni radili. Neki od njih su sami sebi prerezali grkljan.

Bili su doneli bure nekog specijalnog pića koje je trebalo toliko da opije čoveka da ne oseti nikakav bol, i sasuli su pola galona u Johanova usta, smejući se među sobom i pričajući masne viceve; popili su i sami nekoliko gutljaja da bi umirili nerve, kako su govorili. Onda su mu zavezali članke na rukama i nogama kožnim remenima za trpezarijski sto pre nego što je ušao doktor Tejlor, sav doteran i mirišući na pomadu.

I onda je počelo klanje. Nikada, da živi sto godina, neće zaboraviti čudno krkljanje koje je dolazilo iz Johanovog grla kad se doktor sa hirurškom lancetom u ruci nagnuo nad njim. Kolena su počela da joj se tresu i počela je da moli Boga da Johan i ona umru. Njegovi krici su se mogli čuti kroz celu Školu Svetog Tomasa, neko vreme, ali malo-pomalo on se potpuno umirio, samo je mrmljao jer više nije imao snage da jauče. Ona je sve vreme stajala brišući krv koja je tekla niz obraze iz njegovih očiju i pljuvačku koja je kapala sa uglova njegovih usana. Jednom ju je pozvao po imenu kao iz neke velike daljine, a ona je pozvala njega po imenu da mu da na znanje da je pored njega.

A za sve to vreme doktor nije prestajao da govori, pričajući o divnim uspesima lečenja koje je postigao, naročito u Engleskoj.* Odjednom je zastao, držeći lancetu na pola puta i odmahnuo glavom, žalosno zacoktavši jezikom. „Zaboga, zaboga, paraliza je počela“, mrmljao je za sebe. Ona nije razumela šta on zapravo misli, ali toga trenutka je znala da njen Johan više nikada neće videti. Posle toga je doktor brzo svršio

* Čudnim podudaranjem, isti doktor Tejlor je operisao mrenu na Hendlovim očima – sa uspehom.

svoj posao i otišao pošto je promrmljao savet kako da se menjaju zavoji svaka dva ili tri dana i pacijent drži u tamnoj sobi najmanje deset dana. Dva dana kasnije on je napustio Lajpcig.

Sada je svemu bio kraj i Johan je mirno umirao, iz dana u dan, kao što umiru hrastovi kad ih munja sprži. A ona je bila srećna, da, bila je srećna što on umire. Tako je bilo bolje. Kad bi samo i ona mogla da pođe s njim.

Ona vide kako mu se glava pomeri na jastuku. Njegove se usne pomeriše uobličavajući slova njenog imena.

„Leno“, mrmljao je on.

„Da, Johane?“

„Sećaš li se Ketena?“

Keten je bilo mesto gde su se upoznali. Kako je čudno što on na to misli. „Da, sećam se.“

Senka osmeha pređe preko njegovog lica. „Sećaš li se malog zida u bašti?“

„Da, sećam se.“ Ona ga blago uze za ruku. „Nemoj govoriti, moj Johane, nemoj da se umaraš.“

„Tako si lepa...“

Reči zamreše na njegovim usnama i ona je znala da je ponovo pao u san.

Keten... Kažu da pred smrt čoveku ceo život ponovo dolazi pred oči i seća se svega što mu se ikada desilo. Možda je zato pomenuo Keten. Možda to poslednji put gleda svoj život.

Keten... To je bilo davno, pre trideset godina, ali ona se sećala, kao da je bilo juče, maloga grada sa ogromnim zamkom na brežuljku, čije su se kule sijale na letnjem suncu, i velikog veselja jer je bio vojvodin rođendan. Zastave su se lepršale u dvorištu, gosti su stizali, vojvodina garda na ulazu duvala je u trube svaki put kad bi neke kočije prošle tandrćući, lakeji u belim perikama muvali su se tamo-amo kao zbunjene kokoške. Da, svega se sećala. Čak se sećala kad je prvi put videla Johana Sebastijana Baha. Bio je u kićenoj vojvodinoj livreji, rumen u licu dok je petljao oko kvake na vratima kočija. Posmatrala ga je iz stanova za poslugu, smejući se u sebi pri pomisli kakav je to nespretn lakej.

Te večeri ga je opet videla, ovog puta u bašti za poslugu na zadnjoj strani zamka. Sedeo je na niskom kamenom zidu sam-samcitet, usamljen.

Ona je sela pored njega – što je bilo dosta smelo od nje – ali te večeri su jedva progovorili, osim što su rekli da je letnja noć lepa i pitali se zašto mesec nije svetao. Sledeće noći stvari su se malo bolje odvijale. On se smejaio kad mu je ona rekla da ga je videla kako petlja oko one kvake na vratima, pa joj je objasnio da je on vojvodin kapelmajstor, a ne pravi lakej, iako se od njega očekivalo da pomaže u naročitim prilikama. On nije bio pričljiv i u razgovoru je bilo dugih pauza, ali ne i zabune ili nelagodnosti. Samo mirnog zadovoljstva što sede zajedno tu, na zidu, na mesečini.

Treća noć je bila njena poslednja noć u zamku, jer je njen otac, trubač, bio najmljen da svira na trodnevnoj svečanosti vojvodinog rođendana. Te večeri su mnogo razgovarali. Ona mu je pričala o sebi, ono malo što je bilo za pričanje – da joj je dvadeset godina, da je neudata i da živi u Vajsenfelsu sa svojim ocem, koji je gradski trubač. On je njoj ispričao kako je celog života izgarao od strasti za muzikom, kako je noću prepisivao muziku da bi naučio kako se komponuje, kako je sa devetnaest godina bio postavljen kao orguljaš u Milhauzenu. Posle toga njegov život bio je život svakog siromašnog muzičara koji se borio za život ovde i onde. Svirao je orgulje u malim gradskim crkvama, dolazio u nezgode sa članovima uprave crkvene opštine jer je njegova muzika bila suviše teška, davao je poneki čas iz klavikorda ili viole, primao se službe kod nekog bogatog vojvode, svirao orgulje za vreme nedeljne službe u kapeli zamka, dirigovao malim orkestrom kada je njegova visost davala prijem ili bal. To je i sada, u svojoj trideset šestoj godini, radio u zamku Keten. Znao je da nikad neće biti bogat ili slavan, ali njegova žena je umrla iznenada prošle godine i ostavila ga samog sa puno dece. On je dolazio u ovaj mali vrt noću da gleda zvezde i da traži božju pomoć.

Ona ga je razumela jer je i njen otac bio muzičar, a nije bio ni bogat ni slavan. Znala je da se ne može mnogo očekivati od muzike, ali čovek ipak može da bude srećan. Tokom sledećih meseci Johan Sebastijan je dolazio da je poseti u Vajsenfelsu i u decembru su se venčali. Godinu dana živeli su u vojvodinom zamku, a onda je umro horovođa Crkve Svetog Tomasa u Lajpcigu, gospodin Kunau, i Johan Sebastijan je zatražio njegovo mesto. I od tada su bili tu.

Kako miran, a ipak kako sadržajan može da bude život! Kako jedno-ličan, a ipak kako snažan! Kako veseo i kako žalostan! Padali ste dublje

u tišinu. U uzbuđenju ste jedva govorili i gestikulirali. Ničeg nije bilo na grebenima talasa koji su sustizali jedni druge, samo pene. Za trideset godina mirnog života sa jednim čovekom naučili ste da poznajete tog čoveka. Ako ste žena, onda ste ga upoznali bolje nego što je on sam sebe poznavao. Sa svakom godinom koja je protekla ona je volela svog Johana sve više i više. Ne da je on bio anđeo. Zaboga, ne! Mogao je da se razbesni – skoro uvek zbog muzike – i jednom je tresnuo periku na orguljaša koji nije držao takt; a mogao je da bude tvrdoglav, tvrdoglav kao mazga. Ako je mislio da je u pravu, on ne bi ni samom Bogu popustio. Ne, on nije bio anđeo! Ali koja je žena želela da ima anđela za muža?

Bio je dobar. I blag i jak. Njegove krupne smeđe oči, njegove sirote, sada mrtve oči, mogle su da zasijaju od nežnog zadirkivanja, a njegova široka ramena mogla su da se tresu od smeha. Mogao je da zbija šale i da piše stihove o svojoj luli, o svojoj dugoj luli od gline koja je visila na zaklonu kamina. Sav je bio muškarac, a njegova muškost bila je silna; nijedna žena nije bila toliko ljubljena i toliko milovana kao ona. A za ženu, kakva odeća ili nakit mogu da se uporede sa radošću saznanja da je za svog muža ostala mlada i poželjna? Njegova ljubav nije bila od reči, već od dela. Kako ju je odano lećio kad je болоvala od groznica koje su dovodile u zabunu lekare! Koliko noći je proveo pored njene postelje moleći se, držeći njenu ruku kao što ona sada drži njegovu. Kad se oporavila, doneo joj je konopljarku da je razveseli svojim cvrkutanjem i da joj pravi društvo dok on proba sa horom za nedeljnu misu ili dok predaje latinski u razredu. Napisao je i celu-celcatu svesku jednostavnih komada za čembalo naročito za nju.*

I sa svakom godinom koja je prolazila ona je osećala njegovu veličinu sve više i više. Znala je malo o muzici, ali je bila sigurna da je njen Johan bio veliki muzičar. Često ga je posmatrala kako sa perom u ruci radi, nagnut nad svojim malim stolom, kako piše milione svojih malih nota. Viđala ga je kako s vremena na vreme zastaje, kao da sluša neku muziku koju niko drugi ne može da čuje. Onda bi se njegovo lice, njegovo dobro, neugledno lice zasijalo kao da ga je dotaklo sunce i on više nije bio na ovoj zemlji, već visoko na nebu, kao anđeo, kuda niko od smrtnih nije mogao da ga prati...

* Manuskript *Male klavirske knjige* za Anu Magdalenu nalazi se u Berlinskoj državnoj biblioteci.

Ona oseti slab pritisak njegovih prstiju... „Da, moj Johane“, promrmlja ona. „Tu sam.“

„Leno.“ Govorio je tako tiho da je morala da se nagne da bi ga čula. „Leno...“

„Nemoj da govoriš, Johane. Pokušaj da spavaš.“

„Leno“, reče on ponovo i reč se završi u jecaju. Ona ugleda dve usamljene suze kako mu polagano klize niz obraze. „Oprosti mi.“

Kao izdaleka čuo je njen glas kako ga moli da ne govori. Da bi joj učinio po volji, pustio je da misli, koje je toliko želeo da izrazi rečima, iščeznu u njegovom mozgu nesaslušane. Ljubljena Lena! Kako je sveže i lepo izgledala sa plavom kosom koja je na mesečini delovala kao srebro, dok je sedela pored njega na kamenom zidu zamka... Sirota Lena, sada stara i seda; njeno malo lice izborano je borama teškog života i skrivene nemaštine... Ona mu se dala tako jednostavno kao što neko daje novčić siromahu. Šta će sada biti s njom pošto je doktor uzeo svu njihovu ušteđevinu? Da li će morati da postane služavka, da li će morati da klekne na kolena i da riba podove, da prosi na ulici? Svaki život ima svoj čas patnje, čas stradanja. Njemu je taj čas prošao, ali je njen tek počinjao.

A sve zbog njegove muzike – te muzike koja mu je odnela oči i koja ih je ostavila bez prebijene pare – i koju niko nije želeo... Šta će biti i sa svim tim tabacima muzike koje je on ostavljao i koje niko nije želeo? Te kantate, preludijumi, fuge, tokate, pasakalja koju je voleo, misa, i iznad svega njegova draga *Stradanja našeg Gospoda prema Mateju*, u koja je on stavio svoje srce i svoju veru i nadu celog čovečanstva u jedan bolji, plemenitiji svet? Da li će to biti odbačeno kao smeće? Spaljeno ili pometeno i ostavljeno da kisne? Nije znao, nikad neće saznati. On ih je ostavljao, kao što ostavlja svoju Lenu, nikome potrebnu i nezaštićenu. A sve što je mogao da učini bilo je da se pomoli Bogu da im se smiluje i da ih stavi u njegove ruke.

Usne su mu se neprestano micale. „Neka bude volja tvoja...“

Alojzijus Grumler gurnu još jedan zavežljaj nota u svoju torbu i okrenu se Ani Magdaleni, otkrivajući za trenutak svoje pokvarene zube.

„Znate li šta mislim, gospođo Bah?“, upita on sa izgledom čoveka koji ne može da zadrži šalu ni minuta duže. „Mislim da je vaš muž napisao mnogo muzike!“

Izgedalo je da gospođa Bah ne čuje; otišla je da gleda kroz prozor, ali je gadni čovek sam dobro ocenio vrednost svoje šaljive primedbe. Osmeh na njegovom bradatom licu razvi se u cerekanje, koje se pretvori u nastup žestokog i sluzavog kašlja. Najzad se njegova veselost izgubi u krkljanju i konačno se utiša. On obrisa nadlanicom suze sa grubog lica, zabaci torbu na ramena i odgega iz sobe.

Ana Magdalena se nije pomakla. I dalje je posmatrala potočice jesenje kiše koji su se slivali niz prozorski ragastov. Poslednji put gleda kroz taj prozor, poslednji put gleda drveće dole u parku i bogate kuće na njegovom kraju. Koliko puta je gledala te fine kuće u kojima su živeli ljudi koji su imali onoliko talira koliko im je bilo potrebno, koji nisu morali da štede svaki novčić. Svega dvesta-trista metara ležalo je među njima, a ipak je izgledalo da su tako daleko kao da žive u nekom drugom svetu. E, te kuće ona više neće videti...

Ona se okrenu i pogleda po praznoj sobi. Sada, kada je sav nameštaj bio odnet, soba je izgledala čudnovata i tuđa sa golim zidovima na kojima su se videle bele četvrtaste površine gde su visile slike. Polako ju je ponovo namestila u svojoj mašti i videla je onakvu kakva je uvek bila – orahov krevet u kome je Johan Sebastijan umro, drvorez Martina Lutera nad kuhinjskim stolom za kojim je pisao muziku i orahov sanduk pretrpan tabacima muzike. Sve je otišlo. Samo je ostala muzika, nabacana na gomilu na podu.

Ona je pokušala da je spase, molila je prijatelje da sklone te rukopise, ali su joj oni odgovorili da su im tavani puni. Tako je najzad pozvala čoveka koji skuplja otpatke da dođe i da ih odnese, a on je odgovorio da hoće, ali da joj ne može dati više od jednog pfeniga za vreću, jer nije bilo lako prodati staru hartiju, naročito kad je išarana notama, a ko bi i mogao da je traži osim trgovaca da zamotavaju stvari i domaćica da njom podlože vatru ili da pokriju police i fioke. A sada i to je skoro sve otišlo. Još dve ili tri vreće i ona će moći da oriba pod tako da će gospodin Harer, novi horovođa, kad bude došao, zateći stan lep i čist.

Bilo je dobro što je njen Johan mrtav i što ne može da vidi šta se dešava sa njegovom muzikom. Srce bi mu prepuklo kad bi video kako

se sve te divne kantate trpaju u vreće i odnose kao đubre. Možda je on oduvek znao da će se to desiti – i da će njegovu muziku pocepati ili zapaliti ili da će je razneti vetar na sve četiri strane sveta. Dan pre nego što je umro, rekao je: „Neka bude volja tvoja.“ Ali ona neće dozvoliti da *Pasiju* bilo ko gurne u vreću i da je odnese kao smeće. Ne, ona to neće dozvoliti. Zadržaće je. Bar je to mogla da učini. Jer ju je njen Johan toliko voleo da je ona čak pokušavala da je štampa, misleći koliko bi ga to usrećilo. Uzela je poslednje stranice rukopisa, kraj poslednjeg hora i odnela ga je gospodinu Cajlahu, muzičkom izdavaču, ali joj čak nisu dozvolili ni da ga vidi jer je bio suviše zauzet. Najzad ju je primio u svojoj kancelariji i proveo pola sata pričajući joj kako je on zauzet čovek i kako sam za sebe nema ni minuta slobodnog vremena. Da, znao je da je njen muž umro i jako žali. Bio je dobar muzičar, ali njegova muzika nije nailazila na odziv publike, a to je ono što muzika mora da ima da bi se prodavala u današnje vreme. Da bi je obradovao, uzeo je stranice i rekao da će ih pregledati, a ona neka svrati iduće nedelje, pa će joj on reći da li će moći nešto da učini. Međutim, sledeće nedelje je bio suviše zauzet da je primi, a naredne je bio odsutan, a kada ju je najzad primio, bio je grub i nestrpljiv. Da, pregledao je muziku njenog muža. Bila je baš onakva kako je rekao – suviše teška.

Dupli hor – ko danas može da diriguje duplim horom? Onda je tražio stranice i nije mogao da ih nađe i izgubio strpljenje i naljutio se što mu oduzima vreme – on ne može da preturi celu kancelariju zbog tih prokletih listova muzike. I tako je, najzad, otišla praznih ruku, i sada *Pasija* čak više nije ni kompletna.

Ali je neće pustiti. Makar da nije bila potpuna, ona će je zadržati i čuvati dok god bude mogla. Zavežljaj stare hartije ne zauzima toliko mesta, a ona neće biti toliko usamljena kad je bude imala pored sebe. Gledaće je i razgovarati s njom i biće joj pomalo kao da je njen Johan s njom u sobi. Ona će da zamišlja da je on negde izašao, da predaje ili da drži probe hora za nedeljnu službu, i da će se začas vratiti. Trebalo je tako malo da bi se poverovalo da neko koga ste voleli nije uopšte umro...

Prošlo je deset godina. Jednog jutra 1760. godine, na slamarici na jednom lajpciškom tavanu nađena je mrtva jedna stara žena. Njena jedina

imovina sastojala se od lične odeće i nekoliko kuhinjskih sudova. Sahrnjena je u grobu siromaha na račun grada za dva talira i četrdeset groša.

Nekoliko godina kasnije prosecao se put kroz Groblje Svetog Jovana i mnogi grobovi su morali biti uklonjeni, i među njima i grob nekog Johana Sebastijana Baha, bivšeg kantora ili horovođe Škole Svetog Tomasa, gradske dobrotvorne ustanove koja je pripadala Crkvi Svetog Tomasa.

Svet nije obratio pažnju na ove neznane i nevažne događaje. Dešavale su se velike promene. U dalekoj Americi trinaest buntovničkih kolonija borilo se za svoju nezavisnost. Trinaest godina kasnije, jednog vrelog julskeg dana, Bastilju, kraljevski zatvor, napala je bučna i napaćena masa. Pri sumraku Parižani su se našli u revoluciji. Baš kad su poslednje glave padale sa giljotine, jedan dugokosi izgladneli korzikanski narednik po imenu Napoleon Bonaparte izašao je na pozornicu i stupio u akciju. Tako je XVIII vek, vek ućivosti, gavota i napuderisanih perika, završio u grmljavini topova, jauku ranjenika i lavini izveštaja o pobedama koje su trajale do sledećeg veka. Evropa, zbunjena i iskrvarena, okrenula se poeziji da bi zaboravila svoje patnje i muzici da bi pevala svoje nove nade. Romantizam je otvarao svoje tužno cvetanje.

Bio je prošao skoro čitav vek otkako je umro slepi kantor iz Lajpciga u svom krevetu od orahovine. Negde, među siromašnima i bezimenim mrtvima, spavao je, zaboravljen od svih.

KNJIGA PRVA

RUKA

I

Jednog ranog septembarskog jutra plave dvokolice žurile su uskim ulicama donjeg Berlina prema Hamburškom poštanskom depou.

U kolima su sedela, jedan kraj drugoga, dva mlada čoveka u kapama od dabrovine, sa kašmirskim maramama oko vrata i svetlim rukavicama, i naginjala se i odskakala sa svakim potresom dvokolica. Jedan je bio Feliks Mendelson, bankarev sin; drugi, njegov najbolji prijatelj, Karl Klingeman.

„I sve zbog jedne žene!“, mrmljao je Karl utučeno. Njegove pametne okrugle oči gledale su kroz prozor; njegovi puni, dobro izbrijani obrazi uzdrhtaše od dubokog uzdaha.

Feliks stavi ruku na rukav svoga prijatelja. „Zaboravi je“, reče mirno. „Izbij sebi tu devojkicu iz glave“, nastavi on sa onom nepokolebljivom odlučnošću koju suprotstavljamo neprilikama drugih ljudi. „Uskoro ćemo biti u Engleskoj i bićemo sigurni.“

Te primedbe nisu ostavile nikakav utisak. Zadubljen u misli, Karl je ćutao, okrenuvši lice prozoru. Napolju se rađao nov dan. Visoko nad dimnjacima budilo se veselo jutro kasnog leta, zbacujući svetloljubičaste velove zore. Punačke domaćice u noćnim košuljama i kopicama otvarale su drvene kapke, bacale zaljubljene poglede na lonce sa cvećem na prozorima i uživale u strasnom zevanju.

Karl natuče svoju kapu od dabrovine pri iznenadnom potresu kola i odjednom se okrenu prema svom drugu. „Kad čovek samo pomisli da zbog jedne ridokose prostitutke, Ane Skrumpnagel“, reče on drhtavim glasom, „moram sada da navrat-nanos bežim iz Berlina, obrukan i zaglibljen u dugove!“

„Budi hrabar!“ reče Feliks osećajući da dolazi kriza.

Karl se napravi da ne čuje. „I to ovako pre zore, kad mladi ljudi iz dobre porodice, kao što smo ti i ja, tek treba da idu u postelju.“

„Nemoj na to da misliš“, reče Feliks. „Videćeš, svideće ti se Engleska. Tamo su devojke vrlo lepe.“

„Devojke!“ Karl izgovori tu reč mršteći se od gađenja. „Molim te, učini mi to zadovoljstvo i ne pominji mi više devojke.“

„To sada kažeš, ali kroz mesec dana, kladim se, bićeš opet zaljubljen do ušiju.“

Karl Klingeman pogleda svog prijatelja pogledom punim prekora. „Kako možeš da mi govoriš o ljubavi kad nemam ni marjaša za drugi pol?“

„Prava ljubav ništa ne košta.“

Karl je od zaprepašćenja prosto zanemeo. „Samo pravi balavac može da izgovori takvu nedostižnu glupost“, izjavi on. „Zar ti ne znaš da su čestite žene najskuplje?“

„Ne, ako te vole.“

Izgedalo je da Karl ne čuje. Njegove buljave oči polagano su merile lik njegovog prijatelja. Njegov pogled obuhvati usko lice patricija sjajnih smeđih očiju i tankog nosa sa ovalnim nozdrvama. „Naravno“, uzdahnu on bespomoćno i obeshrabreno, „kad bih ja bio tako zgodan kao ti, stvari bi se drugačije završile. Devojka bi se zaljubila u mene i sada bismo zagrljeni zajedno bežali. Umesto toga“, u njegovom glasu osećao se prizvuk samosažaljenja, „drolja se sada valja po krevetu, verovatno ne sama, dok sam ja izgnan u daleku i maglovitu Englesku.“

„Naprotiv, Engleska je lepa zemlja. Kao sekretaru Hanoverskog konzulata sva vrata biće ti otvorena. Ići ćeš s večere na večeru, dok ne pukneš od jela i pića. Želeo bih da idem s tobom. Bio sam tamo prošle godine – nažalost s ocem – i upoznao sam najprivlačniju mladu ženu. Zvala se Margaret. Imala je lice kao u anđela.“

„I srce kao u veštice“, završi Karl. On brzo uhvati svog prijatelja za ruku. „Veruj mi, Felikse, žene su iz osnova zle. Njihova uloga u svetu jeste da lome srca muškarcima, da prazne njihove džepove i da im upropašćuju živote. Tu nema pomoći. Jedino što može da se učini jeste da čovek zamisli da one ne postoje.“

„Znam. Ana je bila veoma okrutna, ali zato ne moraš da se ljutiš. Nisu sve žene kao ona. Ima ih finih. Margaret, na primer.“

„Naravno, ona ti se bacila u zagrljaj, sve one to rade!“ izlete zavidljivo Karl. „Ti si naj srećniji čovek na svetu. Ti nisi obično ljudsko biće, ti

si fenomen, izuzetak od prirodnih zakona, neuspeh pravde. Imaš sve – lepotu, talenat, novac.“

„To ne bih rekao“, slabo se branio Feliks... „Moj otac mi neprestano govori da smo mi puki siromasi u poređenju s Rotšildovima.“

„Dragi moj prijatelju, svi smo mi puki siromasi u poređenju s njima.“

„Svaki dan me opominje da ćemo svi završiti u sirotištu ako se ne posvetim poslu.“

Karl Klingeman se podrugljivo osmehnu. „To mora da je osobena crta naše rase, ali svi jevrejski roditelji smatraju svoju decu slaboumnom. Kad je moj otac primio račun za kaput od samura koji sam kupio Ani, i neke računčice za dugove od kockanja, napisao mi je dugačko zadihano pismo u kome me je prokleo, dok je meni bilo potrebno samo kreditno pismo. Govorio mi je kako je na rubu propasti, premda sam ja savršeno znao da je baš tada otvorio novu filijalu u Minhenu.“

„U životu ima mnogo važnijih stvari od novca.“

Karl nestrpljivo slegnu ramenima. „Sada govoriš kao umetnik. Umetnicima je svojstvena neka posebna vrsta licemerja, koje se sastoji od toga da se prave kako preziru novac, dok ni o čemu drugom i ne misle.“

„Ja ne mislim.“

„Naravno, ali samo zato što ga imaš. Rekao sam ti da ti imaš sve. Dve sestre koje te obožavaju, verenicu koja je i lepa i bogata.“

„Nina nije moja verenica.“

„Svi znaju da ćete se jednog dana venčati.“

„Samo zato što smo odrasli zajedno. Naši roditelji su rešili da ćemo se nas dvoje venčati dok smo još bili u kolevcima.“

„A kruna svega je što imaš dar, a to je stvar koja je potpuno nepotrebna milioneru. U dvadeset šestoj godini ti si veliki kompozitor.“

„Otkud znaš? Ti mrziš muziku.“

„To je tačno. Samo sam učtiv. Što se mene tiče, muzika je nepotrebna, nekorisna i skupa galama, ali činjenica je da si ti slavan.“ U pogledu mu se čitalo divljenje i obeshrabrenost. „Bogovi su ti bili suviše skloni. Nekako ćeš za to morati da platiš. Možda ćeš i ti sresti svoju Anu Skrupnagel. Onda ćeš upoznati muke neuzvraćene ljubavi. Veruj mi, Felikse, ostavi se žena dok ne bude prekasno.“

Dok su kola jurila prema postaji, Karl je molio svog prijatelja da se koristi njegovim nesrećnim iskustvom i da se odrekne žena, svih žena

– dobrih i zlih. One dobre većito pokušavaju da preobrate muškarce, a jedva uspeavaju da ih načine lažovima i licemerima. One druge su đavolska stvorenja. Te su obično najprivlačnije.

Sa strašću je pričao o ženi koja je bila uzrok njegovog izgnanstva. „Jedna lažljiva, raskalašna bludnica, životinja, samoživa i – skupa – eto to je ona. Čak i njeno ime, Skrumpnagel, jeste odvratno. Moralna je koliko i bulevarske mačke, a ima pojmove o poštenju propalog razbojnika. Ona je smrt za novčanik, bezdušna bludnica, ali...“; odjednom zastade dok su mu uspomene proletale kroz glavu, „ali kako je meka njena kosa, kako su duboka usta! Grudi su joj pravi mermer, a mnogo toplije.“

Neko vreme izgledalo je da mu se ljutnja i žalost bore u duši. Ubrzo je, ipak, čežnja potisnula sva druga osećanja. „Ona je bludnica, prodana duša, ali ja ne mogu da živim bez nje.“ On uhvati Feliksa za obe ruke. „Čuješ li me? Nekako moram da je navedem da živi sa mnom u Londonu, a ti“, i on još jače stisnu Feliksove ruke, „ti moraš da mi je dovedeš!“

„Ja!“, uzviknu Feliks, zaprepašćen iznenadnim obrtom razgovora.

„Nemamo vremena da raspravljamo“, izreče naglo Karl, sada već potpuno uzbuđen. „Malopre si rekao da želiš da dođeš u London i da ponovo vidiš svoju Margaret. Prevrnuću nebo i zemlju da bih našao neki izgovor da dođeš na proleće u London, ali samo pod jednim uslovom, a to je da dovedeš Anu.“

„Ali, Karl, sad si rekao...“

„Svejedno šta sam rekao“, uzviknu njegov prijatelj. „Moram da imam Anu, inače je sa mnom gotovo i ti nećeš dobiti onaj novac koji si mi onako blagonaklono pozajmio. Idi večeras posle predstave da je posetiš. Kaži joj da sam joj oprostio, uveri je u moju večnu ljubav, povedi je na večeru i ne daj da u njenom okrutnom srcu umre uspomena na mene.“

Još je davao uputstva Feliksu kad su kola stigla u dvorište Hamburškog poštanskog depoa. Vazduh je bio pun zbrke koja prati odlazak. Četiri poštanska konja grizla su đemove. Nosači u plavim bluzama nosili su kožne kofere u kolicima.

Dok su kola u kojima je bio Karl kretala, on se nagnu kroz prozor. „Zapamti“, doviknu on mašući maramicom u kojoj je bila sva njegova tuga, „Gradsko pozorište Fridriha Vilhelma! Idi večeras da je vidiš.“

* * *